

кръста и полумъсеца, между калпака и чалмата, не може и дума да става. Народнитѣ ни пѣсни отъ тоя вѣкъ, пълни съ материялъ за усилия къмъ новъ животъ, сж и истински изразъ на това гъмжение, което прѣзъ слѣдния вѣкъ се доразви и завърши чрѣзъ епохални революционни движения. Доказаната слабостъ на Турция отъ XVII-я вѣкъ, нейнитѣ несполуки на западъ и сѣверъ, икономическитѣ ѝ язви и режимъ отъ произволи, окончателно разклатиха вѣрата въ нейната неуязвима жизненность и неумолима мощъ. Но XVIII-я вѣкъ не е само вѣкъ на хайдушки подвизи — на още аморфни народни движения. Тъкмо въ напѣна съ общи усилия отъ страна на цѣлата християнска рая срѣщу потисниците се изостри и духовното задушаване на българския народъ подъ пагубната опека на Фенеръ, за да се излѣе въ тѣй нарѣченото гръкоманство отъ края на XVIII-я дори до срѣдата на XIX-я вѣкъ. Отъ тукъ и двойнитѣ усилия на народа.

Къмъ послѣдователно разкриванитѣ язви на турското държавничество се прибавятъ и турски революционни движения, плодъ на една отчаяна децентрализация, която смѣло можемъ да нарѣчемъ деребейство. Грозни пълчища отъ М. Азия прѣгзаваха Босфора и се отзоваваха въ сърдцето на богата земледѣлческа България за оргии и грабежи. Всѣки е чувалъ за прочутитѣ капасъзи, даалии, дишлии и кърджалии, — разни имена на едни и сжщи разбойници — чада на единъ и сжщъ режимъ. Мѣстнитѣ прѣдставители на властѣта, владѣлци на обширни земи и села отъ роби, бѣха официални разбойници и прѣдставляваха държави въ държава. Цариградскитѣ султани, особно слѣдъ смъртъта на Сюлейманъ Велики, прѣставатъ да бждатъ господари и се обръщатъ на роби на своя харемъ и еничерскитѣ прищевки. Понятието „султанъ“ се разграничава и може да се припише на всѣки деребей. Въ югоизточна България е имало сума „султани“. Редица народни поговорки сочатъ на това характерно схващане, въ което прѣдишното понятие „султанъ“ става синонимъ на Ц-дъ, а новото — на деребей, богаташъ и потисникъ. Това се види и отъ сливенската поговорка за началото XIX-я вѣкъ: „султана въ Ц-дъ царува, а Х. Гендо — въ Сливенъ“.